

Kartläggning av Circonovas organisation

Carin Magnusson
Inregia AB, oktober 2006

Innehåll

Bakgrund	3
Uppdrag	4
Redovisning	5
Nulägesbeskrivning av Circonova samt dokument som styr uppdraget	5
Sammanställning av intervjuer	9
Några utblickar	14
Sammanfattande diskussion och förslag	17

Bakgrund

Circonova som har ett snart tioårigt förflutet i Stockholms läns landsting överfördes 2004 från samhällsmedicin till kultur- och utbildningsnämnden. Circonova arbetar med hälsofrämjande och hälsopedagogiska frågor i länets skolor, bland annat genom att använda scenkonst som metod. Sedan starten och fram till 2005 har mer än 60 000 elever deltagit i de hälsopedagogiska programmen.

Från att ha varit ett projekt där även artisterna var anställda av landstinget är Circonova sedan hösten 2005 en permanent verksamhet. Där ingår för närvarande en verksamhetsledare, två projektanställda pedagoger samt en assistent på halvtid. Dessa samarbetar med fria scenkonstgrupper i genomförandet av verksamheten. Scenkonstgrupperna kontrakteras på tidsbestämda avtal.

År 2005 när medverkande skådespelare fortfarande var anställda i kultur- och utbildningsförvaltningen gjordes en lägesbeskrivning av verksamheten. Lägesbeskrivningen resulterade i beslut om att efter ett år göra en kartläggning för att få veta om och i så fall hur verksamheten förändrats när verksamhetsledare, pedagoger och skådespelare har olika huvudmän.

Uppdrag

Uppdraget innebär att göra en kartläggning för att få fram en lägesbild av den nya situationen med tidsbegränsade avtal med fria teatergrupper. Hur upplever de olika aktörerna denna situation? Har det medfört synbara skillnader mot tidigare och i så fall vilka? Är den nya organisationen till bättre gagn för verksamheten än den tidigare var? Finns komplikationer eller oklarheter i organisationen, samarbetet, avgränsningarna, marknadsföringen som behöver justeras?

Metoder som använts i uppdraget är inläsning av relevant material, intervjuer och sökning på internet. Sammantaget har tretton personer intervjuats. Det är verksamhetsledaren, två pedagoger, fyra artister, kultur- och utbildningsnämndens ordförande, förvaltningschefen, två kulturhandläggare, två personer från referensgruppen.

Redovisning

Redovisningen presenteras under följande huvudrubriker:

- * Dokument som styr uppdraget samt nulägesbeskrivning av Circonova
- * Sammanställning av intervjuer

Nulägesbeskrivning av Circonova samt dokument som styr uppdraget

Verksamhetsledarens beskrivning av Circonova 2006

Vad är Circonova?

Circonova är en del av Stockholms läns landstings hälsofrämjande arbete för barn och unga, en hälsopedagogisk verksamhet i nära samarbete med skolor och kommuner i länet. Uppdraget är att genom scenkonst och pedagogik stärka barn och ungas hälsa, uppmuntra dem till att ta ett eget ansvar för sin hälsa utifrån sina förutsättningar och sin förmåga. Tillsammans kan vi bidra till att minska isolering, ensamhet och otrygghet. Vi beskriver den hälsopedagogiska modellen med tre ringar som har beröringsytor med varandra: Hälsa - Scenkonst - Pedagogik. Platsen för vår verksamhet är skolan, ett strategiskt och medvetet val där vi möter alla barn, oavsett bakgrund.

Circonova har även i uppdrag att stärka utvecklingen av en hälsofrämjande skola i länet. Att arbeta hälsofrämjande är ett mycket långsiktigt arbete som vi inte kan klara av själva. Skolans personal och Centrum för folkhälsa är två av våra betydelsefulla samarbetspartners. Kultur- och utbildningsförvaltningen arbetar också enligt landstingets folkhälsopolicy, vilket gör vårt interna samarbete är viktigt.

Den grund som Circonova vilar på är Circonovas mål, Stockholms läns landstings hälsopolicy, FN:s Barnkonvention, WHO:s mål med folkhälsoarbete och Folkhälsoinstitutets mål för hälsofrämjande arbete i Sverige.

Vad har hänt 2006?

Circonova samarbetar hela 2006 med Varietéteatern och "Egenheter - en onormal föreställning om stjärnor och ensamhet" för låg- och mellanstadiet. Tillsammans med Zirkus Loko-Motiv har vi gjort ett utvecklingsarbete som har resulterat i "Resque M - en trappa uppåner". Det är en interaktiv hälsopedagogisk äventyrsvandring för elever i år 4 och 5 på temat känslor & kroppen.

Varietéaterns uppdrag har utökats under hösten och Zirkus Loko-Motivs avtal har förlängts. Det innebär att vi bättre utnyttjar de grupper och de pedagogiska program som vi satsat pengar i, men det medför också att vi inte har hunnit starta upp ytterligare en ny grupp som planerat.

I augusti arrangerade vi en nätverksträff för hälsopedagogiska verksamheter i Sverige under tre dagar, något som stärker de hälsofrämjande nätverken.

Circonova har under 2006 startat upp fristående fortbildningar för lärare samt haft ett samarbete med Lärarhögskolan genom att medverka i en 10 poängs introduktionskurs i "Hälsa, Livsstil, Gestaltning" - en unik chans att på ett tidigt stadium stärka kunskapen om den hälsofrämjande skolan samt ge prov på våra metoder.

Dessutom har samarbete inletts med Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet. Bland annat skriver Ylva Ågren en rapport utifrån fokusgruppsintervjuer med barn som har upplevt "Resque M". Studien ska mynna ut i en rapport där barns egna tankar och funderingar kan ge en vägledning om vad ett sådant arbete kan ha för effekt.

Circonova deltar under hösten dels i seminarier som Centrum för folkhälsa arrangerar dels i seminarier inom forskningsprogrammet Kultur i vården och vården som kultur.

Det tvååriga samarbetsprojektet med Kulturen i Botkyrka och HälsoTeamet i norra Botkyrka har avslutats.

Tjänsteutlåtande KN 2004/400

Nedanstående är hämtat ur förvaltningens synpunkter.

I uppdelning av budget för verksamhetsåret 2005 föreslås bland annat att Circonova från och med höstterminen 2005 skall omfatta en heltidsanställd projektledare samt minst två fria scenkonstgrupper som genom stöd arbetar inom Circonovas projekt.

Vidare: Ett avtal skall tecknas mellan grupperna och förvaltningen där grupperna förbinder sig att genomföra överenskommet antal föreställningar inklusive pedagogiskt betalas inte av Kulturnämnden.

I tjänstutlåtandet föreslås även att varje kommun skall betala ett pris per föreställning.

Kulturnämndens beslut KN 2004/400

Kulturnämnden fattade beslut om:

att Circonova skall bedrivas som ett hälsopedagogiskt arbete för länets barn och ungdomar

att angivna förtydliganden och kompletteringar utgör utgångspunkter för det fortsatta arbetet

att senare tillsätta ledamöter i en referensgrupp för Circonova

Lägesbeskrivning 2005

Olof Stroh lämnade i september 2005 en rapport, innehållande en lägesbeskrivning av Circonova. Uppdraget innebar bland annat att ta upp frågan om avgiftsbeläggning för Circonovas föreställningar, ge en bild av hur Circonova arbetar idag, belysa relationen hälsopedagogik – scenkonst, utreda om verksamheten ligger på rätt förvaltning, hitta jämförelsekriterier mellan nuvarande och kommande organisation. Lägesbeskrivningen sammanfattades på följande sätt.

Eftersom endast ett begränsat antal skolor kan ta del av Circonova bör urvalet av skolor koncentreras till dem som har motivation och förmåga att aktivt utnyttja Circonovas besök. Man bör även följa upp vad som händer senare.

Skolor med mångkulturell prägel kan ha särskilt god nytta av värderingsövningarna och värderingsdiskussionerna

Arbetet med lärarna för att stödja deras långsiktiga arbete bör förstärkas

Referensgruppen kan bli en viktig resurs för utvecklingsarbetet, den vetenskapliga forskningen och som kontaktskapare. Det bör ges större medel för detta och ställas krav på deltagarna i referensgruppen på aktivt deltagande

Referensgruppen bör ta sig an problemet med hur den långsiktiga verkan av Circonovas arbete skall följas upp

Referensgruppen bör ges i uppdrag att utreda frågan om huvudmannaskap för Circonova. Under alla omständigheter är någon form av nära kontakt med Centrum för folkhälsa viktig för Circonova

Anslagen för pedagogik respektive scenkonst bör hållas åtskilda. Ärendehantering bör vara sådan att det är helt klart för skolor och andra att det är olika verksamheter för olika ändamål

Tydligt formulerade mål bör fastställas för Circonova

I det kommande utvecklingsarbetet bör man tillsammans med referensgruppen överväga hur man ska sprida kunskap och erfarenheter av arbetet genom t.ex. seminarier och workshops inriktade mot scenkonstgrupper, folkhälsoarbete och skolan

Upphovsrättsfrågorna och möjligheterna att fortsätta utnyttja produktioner framtagna på Circonovas uppdrag behöver utredas ytterligare

Tjänsteutlåtande KN 2005/434 (inför budget 2006)

Ur tjänsteutlåtandet hämtas följande.

Inriktningsmål för Circonova

Verksamheten skall spegla barn och ungas egen vardag och särskilt belysa de ungas situation ur ett hälsopedagogiskt perspektiv. Vidare skall verksamheten ha en förankring i adekvat forskning och utveckling avseende de ungas situation i samhället

Verksamheten skall fokusera på kulturens roll i strävanden efter att stärka barn och ungas psykiska hälsa

Circonova skall bedrivas i nära samverkan med länets skolor

Genomförandet sker genom stöd till fristående grupper

Planeringen för 2006 är att Circonova ska genomföra ett hälsopedagogiskt program för år 4-6 som utgår från temat ensamhet tillsammans med Varitéteatern, ett hälsopedagogiskt program för år 3-5 som Zirkus Loko Motiv tagit fram, en nätverksträff för hälsopedagogiska verksamheter i Norden med temat Hälsa & Kultur.

Därutöver planeras, genom utökat landstingsbidrag att under hösten 2006 utveckla en tonårsföreställning i samarbete med ytterligare en fristående grupp, erbjuda skolor fördjupad fortbildning i Circonovas metodik, att utifrån referensgruppen fördjupa Circonovas relationer till forskning inom områdena pedagogik, scenkonst, barnkultur och hälsofrämjande arbete.

Den ordinarie bemanningen förstärks med 0,5 dramapedagog.

Kulturnämndens beslut KN 2005/434

Kultur- och utbildningsnämndens beslut blev i enlighet med förvaltningens förslag.

Sammanställning av intervjuer

Denna sammanställning redovisar företrädesvis mönster, tendenser och förslag som framkommit i de 13 intervjuerna.

Tankar om Circonovas tre ringar: hälsa – scenkonst – pedagogik

Det finns en stark gemensam uppfattning hos intervjupersonerna om att de tre ringarna hänger samman med varandra, att hälsa är målet medan scenkonst och pedagogik är medel. Även om delarna ska hänga ihop i en naturlig helhet menar några att det kulturella perspektivet har en given plats, bland annat för att Circonova organisatoriskt är placerad i kultur- och utbildningsnämnden. En intervjuperson framhåller betydelsen av kontinuerliga samtal kring mötespunkterna mellan pedagogik och scenkonst, mellan scenkonst och hälsa, mellan hälsa och pedagogik.

Några poängterar att målgruppen - barn och unga i centrum - måste nämnas i samband med de tre ringarna. ”Man ska kanske utgå från fyra ringar istället, där det fjärde är barnperspektivet med utgångspunkt från Barnkonventionen.” Att platsen för verksamheten råkar bli skolor beror på att barnen finns där, men också för att vuxna finns i skolan och ”om vi kan möta vuxna i skolan så gagnar det barnen”. Andra betonar det regionala perspektivet och vikten av långsiktighet i arbetet. Kopplingen mellan kultur och kvalitet lyfts också fram och ett flertal menar att Circonovas verksamhet bygger på och måste bygga på hög kvalitet.

Några röster:

Circonova är ett sätt att belysa och ta vara på barn och ungas rädslor etc. i vardagslivet med hjälp av scenkonst och vardagsarbete.

Det är en hälsopedagogisk verksamhet som genom scenkonst vill ge barn och ungdom en upplevelse som föder nya tankar och samtal.

Inte alla lärare kan tänka på detta sätt och ta hand om detta. Det tar tid att förankra.

Folkhälsa kopplat till barn och ungdom är unikt.

Nyttan med Circonova

Här framträder en sammansatt bild om verksamhetens styrkor men också skeptiska funderingar.

Värdet med Circonova sägs vara att verksamheten bygger på lust och igenkännande, att det ger fantastiska sceniska upplevelser, att barn och unga får byta perspektiv, att lärarna får en verktygslåda att arbeta vidare med, att teambuilding blir en extra effekt i lärolagen, att det väcker hälsotänkande hos barnen.

Skeptiska funderingar handlar om risken att barn och lärare inte hinner smälta och bearbeta upplevelserna samt risken att lärarna inte tar vid när Circonova avslutat sitt arbete så att det bara blir en engångsupplevelse. Vidare påtalar några svårigheten att utvärdera effekterna och sett ur ett länsperspektiv är det relativt få barn och unga får ta del av Circonova, vilket gör det till en exklusiv verksamhet.

Målen

De mål som kultur- och utbildningsnämnden antagit för Circonova beskrivs som övergripande inriktningsmål. Dessa kan och bör brytas ner, är en uppfattning hos intervjupersoner.

Den nya organisationen

Bakgrund

Ett skäl till den organisationsförändring som ledde till att Circonovas artister arbetar på avtalsbasis var uppfattningen att det medförde orättvisa villkor mellan dem som var anställda i landstinget och dem som fick scenkonststöd. Ett annat skäl var att kultur- och utbildningsförvaltningen företrädesvis ska ses som beställare, inte utförare med anställda artister.

Reflektioner från kultur- och utbildningsnämnden samt förvaltningskontoret om den nya organisationen

Folkhälsa kopplat till barn och ungdom är unikt! En åsikt: Om det är hälsofokus borde Circonova ligga på Centrum för folkhälsa.

En skillnad mot tidigare sägs vara att kultur- och utbildningsnämnden slipper personal- och arbetsgivaransvaret. Det har inte märkts någon tydlig skillnad mot tidigare i koncept eller hur Circonova arbetar.

Ur ekonomisk synvinkel får man kanske ut lite mer verksamhet för pengarna nu. Lönenivån är ungefär samma som tidigare, men förvaltningen betalar inte ersättning för sommaruppehållet, har inte arbetsgivaransvaret, behöver inte ordna vikarier, regissör etc. En negativ effekt är att upphandlingarna är tid- och därmed kostnadskrävande. ”Det är mycket jobb för liten verksamhet.”

En åsikt är att Circonovas verksamhet är förhållandevis dyr i jämförelse med de artister som uppbär kulturstöd. Det föder funderingar på om det går att förenkla konceptet, att titta på formerna för spridning, att köpa färdiga produktioner, söka delfinansiering etc.

Reflektioner från Circonova om den nya organisationen

På Circonova registrerar man att det blivit färre möten och mötespunkter med artisterna och mindre sammanhållning, delvis beroende på att man inte längre har någon gemensam lokal.

Flera är oroliga för att Circonovas själ och helhetskoncept kommer att uttunnas i takt med att nya scenkonstgrupper avlöser varandra. ”Anställda skådespelare har lättare att ingå i Circonovas identitet. Är man frilans hör man till teatern”. En person menar att man inte ska byta artister på grund av rättvisa mellan artister utan för att verksamheten kräver det. ”Olika projekt kräver olika typer av skådespelare.”

Intervjupersoner poängterar att Circonovas verksamhet är mycket prisvärd: en skola får en föreställning och ett förändringsarbete med kombinationen av hälsa – kultur – pedagogik, samarbete med Circonova under 1½ - 2 månader samt fortbildning för lärarna.

En utvecklingstendens är att Circonova arbetar med metodutveckling och spridning av metoder. I höst genomförs utbildning för lärarstudenter på Lärarhögskolan. Det är ett sätt att sprida verksamheten - att nå barnen via vuxna.

Reflektioner från artisterna om den nya organisationen

Har det blivit någon skillnad? Ja, det har det blivit, är det omedelbara svaret från intervjuade artister och de framför flera olika synpunkter. En skillnad är att det blivit mer parallella världar med en artistverksamhet och en pedagogisk verksamhet som bara har möten varannan vecka. ”Vi gör vårt – de gör sitt. Hoppas att det blir en helhetsupplevelse ändå”.

De artister som tidigare var anställda menar att de fortfarande bärs av Circonovas idé och mål. En farhåga är att Circonovas själ kommer att tyna bort när kontrakterade artister utan någon känsla för helhetstanken bakom Circonova ersätts av dem som varit med och byggt upp verksamheten. En röst: Jag är stolt över idén, var med från starten. Rädd att de nya inte har någon känsla för idén. Ytterligare en röst: Risken är att man blir mindre engagerad när det inte finns någon fortsättning. Det kan bli svårt att fortsätta utveckla projektet.

En respondent menar att konkurrensen med andra grupper och kraven i upphandlingen sätter en ny ribba, som försvårar gemensam planering och långsiktighet som att kunna förbereda nästa föreställning inom ramen för den pågående. ”Man är satt under lupp, grundtryggheten är borta.”

Någon menar vid eftertanke att det inte blivit någon större skillnad, varken praktiskt eller innehållsmässigt. Ett par reflektioner är att ”man slipper göra det man inte har koll på” och att det medfört ökad konstnärlig frihet - med reservationen att det är en svår form eftersom man arbetar på uppdrag. ”Kvalitet

är också att ha många grupper - nytt blod, nya idéer.” En artist poängterar att det viktigaste ur verksamhetsperspektiv är att värna kontinuiteten, oavsett hur man gör det. ”Vill gärna dela med mig av erfarenheterna till kommande artister.”

På frågan om vem artisterna företräder nu när de arbetar på uppdrag, så svarar de ”landstinget och Circonova.” Man beskriver att det blivit klivet och mer konstruerat. En intervjuperson menar att det fanns en naturlig stolthet när de var anställda i landstinget. En baksida ur artistsynpunkt är att de inte kan marknadsföra sin egen grupp – de blir anonyma som teatergrupp, trots att det är deras föreställning. En farhåga är att det kan bli gnissel om man anlitar en grupp med stark egen identitet som hävdar sin profil.

Ansökningsförfarandet

Upplevelsen är att den första upphandlingen i fjol gick väldigt fort. En artist: ”Det borde vara en stor bredd, öppet för alla, men det efterfrågades bara en viss typ av teater, den som är mycket fysisk.” En erfarenhet är att man pressat produktionstiden hårt och skrivit ner repetitionstiden från fem till två månader för att få uppdraget.

Från flera håll uttrycks önskemål om att processen och kraven i upphandlingarna liksom avtalen ska bli tydligare än de var det första året. Några vill att avtalen ska vara likartade med dem som används för scenkonststöd med renodlade överenskommelser och att extrautgifter under löpande avtalsperiod skall undvikas.

Vem äger föreställningarna?

Denna fråga tycks vara klargjord. Landstinget äger föreställningarna så länge de pågår, därefter ägs de av teatergrupperna, om de tagit fram föreställningarna. Intervjupersoner från kultur- och utbildningsnämnden menar å sin sida att det inte finns något intresse av att äga föreställningarna.

Verksamhetsledaren säger att frågan om rättigheter inte är helt enkel, till exempel när det gäller den interaktiva hälsopedagogiska äventyrsvandringen som är en ny produktion. ”Det är jätteviktigt att landstinget har rätten att fortsätta att utveckla det konceptet.”

Uppföljning och utvärdering

Det framgår i intervjuer och av skriftliga dokument att utvärdering av effekter är svår genomförbart. Om man ska veta vilken effekt Circonova haft i barn och ungas liv måste man utgå från de elever som sett föreställningar och följa dem över tid.

Flera utvärderingar har gjorts av Circonovas hälsopedagogiska program mellan åren 1997 och 2006, t.ex. på Cirkus Piggelin och Cirkus X mellan åren 1997 och 2006. Inom ramen för Botkyrkaprojektet har Centrum för folkhälsa gjort en utvärdering av ”Bagage - en föreställning om att bära eller brista” 2005 och ”Egenheter” har utvärderats i år.

Tankar om Circonovas framtid

Circonova ska finnas som en permanent verksamhet, säger de intervjuade. Däremot är det inte självklart att kultur- och utbildningsnämnden är huvudman - även om flera tycker att det blivit en bra lösning. Alternativet är Centrum för folkhälsa. Under alla omständigheter sägs koppling till Centrum för folkhälsa och hälsoperspektiv vara viktig, för att inte säga avgörande. En åsikt är att flytten från Samhällsmedicin gjort det hälsofrämjande uppdraget mindre tydligt. Det regionala perspektivet måste hållas levande, hävdar någon.

I intervjuerna framkommer bland annat förslag om spridning till nya målgrupper: att vidga konceptet till landstingsanställda, att ha större åldersspridning bland barn, så att alla åldrar kan se föreställningarna.

Det finns också idéer om att utveckla fler typer av verksamhet och modeller liksom mer insatser till sekundärmålgrupper. ”Det är en resa från produktion till metodutvecklingsenhet”. Det föreslås materialiseras som en fristående kurs om Circonovakonceptet inom lärarutbildningen, fortbildning för lärare i skolorna och kanske samarbete med andra grupper.

Några tror att verksamheten skulle tjäna på att vidgas till flera scenkonst- och/eller andra kulturuttryck. Likaså vill ett par intervjupersoner initiera vidareutveckling av pedagogiska metoder och det skrivna materialet.

Arbetsprocessen skulle behöva struktureras upp, föreslår en intervjuperson, och pekar på Läns museet och Läns musiken.

Slutligen lyfts följande dilemma upp: Om Circonovas koncept och idé är så viktig och bra, så borde det vara en jätteverksamhet. En vision är att göra konceptet enklare och/eller billigare för att nå fler.

Några utblickar

Länsmuseet

Länsmuseet har ett skolprogram i vilken man erbjuder länets skolor ett programutbud med arkeologi, konst, byggnadshistoria och etnologi. De kan komma ut till skolorna och genomföra olika aktiviteter i elevers vardag för en kostnad av cirka 1000 kr för en halvdag. Utöver detta tillhandahåller museet kurser för lärare.

Länsmusiken

Länsmusiken har bedrivit en försöksverksamhet i tre år, som efter utvärdering permanentas. Bland annat kan skolor beställa konserter där länsmusiken kommer ut till skolan och spelar, eller välja en "komma till oss" konsert. De platser som används för skolkonserter i Stockholm är Adolf Fredriks kyrka, Folkoperan, Nybrokajen 11, S:a Clara kyrka, Trappan, Folkoperan, Länsmusiken och Blåsarsymfonikerna har gemensamt satsat på opera i samarbete med olika skolor.

Utöver detta har Länsmusiken kurser och kompetensutveckling för förskolepersonal, musiklärare och övriga intresserade.

Hälsofrämjande skola

Konceptet Hälsofrämjande skola¹, som startade i Europa 1992 på initiativ av bland annat WHO, innebär att elevernas resurser och styrkor lyfts fram och stärks i en miljö som i sig är stödjande för hälsan. Det gör man genom att aktivt arbeta med att stärka relationer, trivsel, trygghet och självkänsla hos elever. I Sverige skapades 1997 ett nationellt nätverk för hälsofrämjande skolor med Myndigheten för skolutveckling som samordnare.

Att ha det friska i fokus är att arbeta utifrån ett så kallat "salutogent" synsätt. Salus betyder hälsa. Konkret innebär ett salutogent förhållningssätt att man tittar på varför människor håller sig friska och varför vissa människor trots stora påfrestningar håller sig friska eller mår förhållandevis bra. Det hänger bland annat samman med om individen förmår skapa och se sammanhang i sin tillvaro, det vill säga om den är begriplig, hanterbar och meningsfull.

En hälsofrämjande skola har det friska i fokus och arbetssätt som bidrar till en bättre hälsa. Grundsynen är att elevernas och personalens goda hälsa är en viktig förutsättning för inläring.

Hälsofrågorna ska angå alla på skolan och för att skapa delaktighet är det viktigt att de som berörs också kan påverka processen. De enskilda skolorna måste utgå

¹ www.skane.se/folkhalsa

från sina egna resurser och behov. Det innebär att två hälsofrämjande skolor aldrig arbetar lika och resultaten blir därför inte heller de samma.

Man kan dock se två huvudspår i det hälsofrämjande arbetet på skolorna; dels att utveckla den generella inlärnings- och arbetsmiljön, dels att utveckla arbetet runt skolans traditionella hälsofrågor som rör till exempel droger, sex och samlevnad, mat, motion och så vidare.

Den största vinsten med det tidiga hälsofrämjande arbetet är dock att grunden läggs för en långsiktig positiv utveckling av elevernas hälsa.

Social hållbarhet

Social hållbarhet är ett begrepp som vinner insteg både i Sverige och inom EU. Det omfattar sådana faktorer som vid sidan av ekologisk och ekonomisk hållbarhet betonar goda levnadsomständigheter för människor. Den förra regeringen redovisade sin strategi för ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling i skrivelsen ”Strategiska utmaningar – en vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling skr. 2005/06:126.” Utifrån ett underlag från Statistiska centralbyrån togs 87 indikatorer fram, varav 12 valdes ut som huvudindikatorer.

Två huvudindikatorer rör hälsa och bland underrubrikerna finner man

självupplevt hälsotillstånd (andel som upplever sitt hälsotillstånd som gott eller dåligt)

barns välbefinnande (andel skolungdomar som trivs mycket bra med livet i stort just nu)

Två huvudindikatorer rör social sammanhållning. Bland underrubrikerna märks dessa indikatorer:

ekonomiskt utsatta barn (andel barn i hushåll med en disponibel inkomst under 60 % av medianinkomsten av totala antalet barn)

trygghet i skolan (andel elever som känner sig trygga i skolmiljö)

grundkrav i skolan (andel av eleverna i årskurs nio med slutbetyg som inte ger gymnasiebehörighet andelen och av eleverna som inte fått slutbetyg från gymnasieskolan inom fyra år nio)

ensamhet (andel av befolkningen utan en nära vän)

Kultur och hälsa i ny forskningsatsning¹

Kunskapen om kulturens betydelse för hälsan har ökat. Idag vet man att kulturaktiviteter kan vara hälsofrämjande och för åren 2006-2008 har femton miljoner kronor avsatts för forskning inom detta område, fördelade på nio projekt. Exempel på kulturella aktiviteter som studeras är musik, konst, litteratur och ursprungskultur. Bland målgrupper finns flyktingar, funktionshindrade och adopterade.

De mest välkända effekterna av kulturupplevelser är att de kan ge lugnande och stimulerande effekter. Vissa studier pekar på att de kan ge ett längre liv. Töres Teorell vid Institutet för psykosocial medicin på Karolinska institutet konstaterar att sambandet mellan kultur och hälsa är svåra att greppa med de forskningsredskap som finns idag. ”En rent kvantitativ vetenskapssyn är inte tillräcklig, utan mer humanvetenskapliga metoder måste till för att förstå sammanhangen.”

Rapport från Folkhälsoinstitutet – Kultur för hälsa

Rapporten ger kunskap om hur kulturen påverkar människors hälsa. Bland annat redovisas exempel på forskning och praktik där man visat att kulturupplevelser ger ett längre liv och att kulturell liksom fysisk aktivitet är färskvara.

Syftet med skriften är att inspirera kommuner, landsting mfl till att arbeta aktivt med kultur för hälsans skull, ge exempel på forskning och utvärderade verksamheter inom området, samt bidra till diskussion om kulturens betydelse för människors hälsa.

¹ <http://www.vr.se/huvudmeny/tvarsnittnr22006/reportagekulturochhalsainyforsknings>

Sammanfattande diskussion och förslag

Circonova är i första hand en hälsofrämjande verksamhet för barn och unga. Man kan konstatera att hälsotänkandet vinner terräng, att social hållbarhet är på väg att bli ett levande begrepp i samhällsplaneringen, att folkhälsa är en del av detta, att det finns goda exempel på hälsofrämjande skolor i Sverige och internationellt, att det satsas på forskning kring sambandet hälsa och kultur. Ur detta perspektiv borde Circonovas hälsofrämjande arbete lyftas till en mer generell nivå, såsom att lägga grunden för ett Hälso pedagogiskt center för barn och unga.

Intervjupersonerna anser att Circonova är en värdefull verksamhet med sin triad av hälsofokus, scenkonst och pedagogik, varav hälsa är själva kärnan medan kultur och pedagogik är medel. Omorganisationen 2005 har hos olika intervjupersoner medfört oro för Circonovas framtid när det gäller att fortsättningsvis kunna bedriva en sammanhållen verksamhet med bibehållen kvalitet.

Ett flertal anser att Circonovas placering i kultur- och utbildningsnämnden blivit en bra lösning. Det framkommer flera förslag till utveckling av konceptet, både när det gäller målgrupper, kulturuttryck och metoder samt utveckling av Circonovas inre organisation och process. Utvecklingsområden är bland annat ansökningsförfarandet, avtalen, målen och uppföljning/utvärdering.

Circonova anses av några vara en dyr eller exklusiv verksamhet eftersom den inte når merparten av länets barn och ungdomar. Större spridning kan ske genom satsning på sekundärmålgrupper, framförallt lärare men även andra som arbetar med hälsa och kultur i kommuner och organisationer. Kurser för verksamma lärare och medverkan på lärarutbildningen som nu genomförs är goda exempel som kanske ska växa. Kan primärmålgruppen - barn och unga - breddas? Skulle landstingsanställda kunna bli en ny målgrupp? Kan formerna för utvecklas så att de når fler? Kan satsning på metodutveckling och metodhandböcker vara till hjälp? En fast scen, i likhet med Läns museet och Läns musiken; skulle det vara möjligt och önskvärt?

Ett argument för att inte ha anställda artister är idén om att det ska vara rättvist gentemot dem som får scenkonststöd. Om man utgår från Circonovas uppdrag: förefaller rättvisa mellan artister underordnat att leverera hälsofrämjande insatser till barn och ungdom till bästa möjliga kvalitet. Ur den synvinkeln kan det rent av vara olämpligt att med korta avtal byta ut artister. Å andra sidan är fördelen med upphandling av artister att det över tid finns möjlighet att pröva olika uttryck och olika former.

Några påtalar att ansökningsförfarandet är kostsamt i relation till den totala mängden pengar. Det skulle motivera att avtalsperioderna blir längre eller att man går tillbaka till anställningsformen.

Barnperspektivet bör kanske lyftas fram mer för att det är så givet att det kan glömmas bort. Blicken måste hela tiden vara riktad mot ”slutkunden”, det vill säga barnen, för att inte fastna i olika aspekter av internfokus.

Samarbetet mellan Circonova och artister kommer att avgöra om helheten eller själen kan fortleva. Det nära och goda samarbetet liksom regelrätt kunskapsutveckling i hälsopedagogiskt och hälsofrämjande arbete behöver därför vara en återkommande punkt på dagordningen. Här kan kanske referensgruppen vara en bra resurs.

Referensgruppen med sin forskningsanknytning måste ses som en viktig tillgång när det gäller att lyfta kärnfrågorna, kvalitetssäkra och utveckla verksamheten. Deras uppdrag upphör nu efter två år, men bör permanentas.

Förslag

En framtidsvision är att Circonova bildar grunden för ett Hälsopedagogiskt centrum för barn och unga i nära samverkan med Centrum för folkhälsa, kommuner, forskarvärlden och andra aktörer.

Circonovas organisatoriska placering bör även fortsättningsvis vara i Kultur- och Utbildningsnämnden, som garant för scenkonstens och eventuellt andra kulturyttringars betydelse för det hälsofrämjande arbetet samt för att folkhälsomålen numera även ingår i Kultur- och Utbildningsnämndens uppdrag.

I det sammanhanget borde ramverket i Circonovas verksamhet förtydligas, exempelvis i form av att några länskommuner varje år utses till ”Årets Circonova-kommuner”. Det skulle möjliggöra gemensam och långsiktig planering för respektive kommun, skolor, kultur- och folkhälsoanställda samt för Circonova. Med sådan medveten satsning kan frågan om en avgift för exempelvis fortbildning lättare motiveras.

För att nå större spridning behövs en väl genomarbetad plan och val av strategi.

Om tyngdpunkten ligger på det hälsofrämjande arbetet blir artisternas roll och uppdrag annorlunda än om de enbart ska underhålla eller ge upplevelser. För att bevara helheten i Circonovas koncept är det förmodligen avgörande att de artister som man sluter avtal med är beredda att engagera sig i hälsofrämjande frågor för barn och unga och delta i introduktions- och fortutbildning om hälsofrämjande arbete.

Anställda artister eller upphandlade artister? Vid en sammanvägning mellan dessa varianter föreslås fortsatt upphandling, därför att det ökar flexibiliteten i produktionerna med variationer av konstnärliga uttryck. Men för att inte riskera det som flera intervjupersoner berört, nämligen att ständigt olika upphandlade artister inte hinner bli bärare av Circonovas kärna och att kvaliteten därmed äventyras, föreslås längre avtalsperioder - minst två till tre år. Vidare föreslås att byte av artister aldrig görs samtidigt, utan att de saxar varandra och att byta sker

vid halvlek, det vill säga om avtalsperioden är tre år sker ett byte eller en förlängning efter 1½ år. I avtalen kan man eventuellt kontraktera att de ”äldre” artisterna har ett visst mentorskap för de ”yngre” när det gäller grunduppdraget om främjande av hälsa för barn och unga tillsammans med rejäl introduktion i hälsopedagogik och hälsofrämjande metoder.

Målen bör brytas ner och göras mätbara, eftersom det är ett sätt att följa upp verksamheten på årsbasis.

Referensgruppens arbete är viktigt som kvalitetssäkring och metodutveckling, varför det är önskvärt att den får fortsätta sitt arbete.